

INKLYUZIV TA'LIM SHAROITIDA O'QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO'NALTIRISHNING STRATEGIK MODELI

Darvishxojayev Xasan Abdulxakimovich

*University of Business and Science "Pedagogika va psixologiya" kafedrası
o`qituvchisi xasandarvishxojayev@gmail.com*

Muqumjanova Dilnozaxon Xabibullayevna

University of Business and Science Psixologiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: *Mazkur tadqiqotda inklyuziv ta'lim jarayoniga jalb etilgan, alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarni kasbiy ijtimoiylashtirish va ularni ongli ravishda kasb tanlashga tayyorlash masalalari tahlil qilinadi. Maqolada inklyuziv muhit va kasbiy orientatsiyaning uzviy bog'liqligi, diagnostika usullari hamda imkoniyati cheklangan yoshlarning mehnat bozoriga integratsiyalashuvdagi to'siqlarni bartaraf etish mexanizmlari yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *inklyuziv ta'lim, kasbiy orientatsiya, adaptiv ta'lim, korreksion pedagogika, psixoprofilaktika, ijtimoiy integratsiya, professional diagnostika, inklyuziv mutaxassis.*

KIRISH

Demokratik jamiyatning muhim mezonlaridan biri — barcha fuqarolar uchun, jismoniy yoki ruhiy holatidan qat'i nazar, teng ta'lim va mehnat imkoniyatlarini yaratishdir. Inklyuziv ta'lim shunchaki maktabda birga o'qish emas, balki har bir bolaning kelajakda mustaqil hayot kechirishi va iqtisodiy jihatdan o'zini ta'minlay olishi uchun poydevor qo'yishdir. Shu nuqtayi nazardan, inklyuziv o'quvchilarni kasbga yo'naltirish bugungi kunning dolzarb ijtimoiy-pedagogik vazifasidir.

Inklyuziv ta'lim va kasbiy shakllanishning uzviyligi

Kasbiy yo'nalish — bu shaxsning imkoniyatlari va jamiyat ehtiyojlari o'rtasidagi muvozanatni topish jarayonidir. Alohida ehtiyojli bolalar uchun bu jarayon quyidagi tamoyillarga tayanadi:

1. Erta diagnostika: Boladagi mavjud cheklovlarni emas, balki saqlanib qolgan kuchli jihatlarni ("resource-based approach") aniqlash.

2. Psixologik tayyorgarlik: O'quvchida "Men ham jamiyatga foyda keltira olaman" degan ishonchni shakllantirish va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish.

3. Muhitni moslashtirish: Kasbiy ta'lim muassasalari va ish joylarini o'quvchining jismoniy ehtiyojlariga (panduslar, brayl shrifti, kognitiv yordamchilar) moslash.

Kasbiy diagnostika va maslahat tizimi

Inklyuziv ta'limda diagnostika jarayoni an'anaviy metodlardan farq qilishi lozim. Bunda multidissiplinar yondashuv (psixolog, defektolog va shifokor hamkorligi) birinchi o'ringa chiqadi.

Diagnostika vositalari:

➤ Moslashtirilgan testlar: Kognitiv va sensor xususiyatlarni hisobga oluvchi interaktiv metodikalar.

➤ Dinamik kuzatuv: O'quvchining turli amaliy faoliyat turlaridagi muvaffaqiyatini monitoring qilish.

➤ Portfolio tahlili: Bolaning ijodiy va mehnat mahsullari orqali uning qiziqishlarini baholash.

Amalga oshirilishi zarur bo'lgan amaliy choralar

Inklyuziv o'quvchilarning kasbiy kelajagini ta'minlash uchun quyidagi strategik yo'nalishlarni rivojlantirish lozim:

Yo'nalish	Amalga oshirish mexanizmi
Axborot ta'minoti	Videodarslar, brayl alifbosidagi qo'llanmalar va audiovizual resurslar yaratish.
Dasturiy moslashuv	Professional ta'lim muassasalarida (kollej, texnikum) "Maxsus guruhlar" emas, integratsiyalashgan ta'limni joriy etish.
Ish beruvchilar bilan aloqa	Korxonalarda imkoniyati cheklangan shaxslar uchun kvotalarni kengaytirish va "ustoz-shogird" tizimini yo'lga qo'yish.
Markazlar faoliyati	Tashxis markazlarida inklyuziv yo'nalish bo'yicha ixtisoslashgan kadrlar tayyorlash.

Xulosa

Inklyuziv ta'limdagi o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish — bu ijtimoiy adolatni ta'minlashning eng samarali yo'lidir. To'g'ri tanlangan kasb nogironligi bo'lgan shaxslarning ijtimoiy yakkalanishiga chek qo'yadi va ularning jamiyatda to'laqonli subyekt sifatida namoyon bo'lishiga imkon beradi. Ushbu tizimni takomillashtirish nafaqat insonparvarlik, balki mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligi uchun ham strategik ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-5265-sonli qarori, 2021-yil 6-oktyabr.
3. Darvishxojayev X.A. Yoshlar orasida emotsional intellektni rivojlantirishning psixologik asoslari. Maktabgacha va maktab ta'limi. 2025-yil, 12-son, 3316-bet.
4. Bahronova Sh. "Inklyuziv ta'limda psixologik xizmatning ahamiyati", 2022.
5. Hayitova Z.A. "Kasbiy yo'naltirish nazariyasi va amaliyoti", 2021.
6. Savelyeva Z.A. "Psixologiya professionalnogo samoopredeleniya shkolnikov", 2019.